

MEHMED ALİ HİLMİ DEDEBABA
(1842-1907)

Son dönem Bektaşî şairlerinden.

İstanbul'da Sultanahmet yakınlarında Göngörmez mahallesinde doğdu. Aynı mahallenin imamı olan Nûri Efendi ile Emine Bacı'nın oğludur. İlk eğitimini aile çevresinden aldı, daha sonra annesi ve babası gibi o da Aşçı Ali Baba'nın rehberliğinde Merdivenköy Şahkulu Sultan Dergâhı postnişini Hacı Hasan Baba'ya intisap ederek henüz on dört yaşında iken Bektaşîliğe girdi (1856). 1858'de Hasan Baba'nın, ardından onun yerine geçen Hacı Ali Baba'nın vefatı üzerine 1863 yılında Şahkulu Sultan Dergâhı postnişinliğine getirildi. Aynı yıl Hacı Bektâş-ı Velî Dergâhı'na giderek postnişin Hacı Tûrâbî Ali Dedebaba'nın rehberliğiyle ikrar alıp Bektaşî geleneği üzere mücerred oldu. İstanbul'daki irşad vazifesini yürüten 1869'da tekrar Hacı Bektâş-ı Velî Dergâhı'na gitti, bu defa Tûrbedar Mehmed Yesârî Baba'nın rehberliğinde Selânikli Hacı Hasan Dedebaba'dan hilâfet aldı. Tarikat hayatındaki bu gelişmeleri kendisi bir manzumesinde, "Hamdû lillâh devrim itmâm eyleyip devrânen / Pîrim ihsân etti doğdum Hilmi dört kez anadan" beytiyle dile getirmiştir (dünyaya gelişi, intisabı, mücerredliği, halifeliliği).

Mehmed Ali Hilmi Baba, Perişan Hâfız Ali Baba'nın dedebabalıktan uzaklaştırılması üzerine üç yıl kadar Hacı Bektâş-ı Velî Dergâhı'nda dedebabalık yapmış, bir süre sonra geri dönerek Şahkulu Sultan Dergâhı'nda postnişinliğini sürdürmüştür. Bu tarihten itibaren dedebaba olarak anılan Mehmed Ali Hilmi Baba Anadolu'nun çeşitli yerlerindeki muhip, derviş ve babalardan toplattığı paralarla Şahkulu Sultan Dergâhı'nı yeniden inşa ettirmiş, dergâhın çevresinde satın aldığı geniş arazide bağ ve bahçeler kurdurmuştur. Bundan dolayı kaynaklar kendi-

sini Şahkulu Sultan Dergâhı'nın ikinci bânisi olarak da zikreder. Nitekim dergâh onun dedebabalığı sırasında mücerredlik erkânı da uygulanan önemli bir Bektaşî merkezi haline gelmiştir.

21 Şubat 1907 tarihinde vefat eden Mehmed Ali Hilmi Dedebaba önce Şahkulu Sultan Dergâhı'nın kış meydanı denilen kısmına defnedilmiş, naaşı daha sonra aynı semtte inşa ettirdiği Gözcü Baba Türbesi bahçesindeki sofaya nakledilmiştir. Ölüm tarihi mezar taşında 22 Ocak 1907 şeklinde yazılı olduğu halde matbu divanının başındaki biyografisinde 21 Şubat 1907 olarak kaydedilmiştir.

Şiirlerinde Bektaşî şiiri geleneğini ön plana çıkaran Mehmed Ali Hilmi Dedebaba'nın "Hilmi" mahlasıyla yazdığı gazel, muâşşer, müseddes, muhammes, murabba, tahmîs, mersiye, nasihatnâme, tarih, kıta, müfred ve koşma tarzındaki manzumelerden meydana gelen mürettep bir divanı vardır. Aruz vezniyle yazdıklarında büyük ölçüde Niyâzî-i Mîsrî ve Tûrâbî'den, koşmalarında ise XIX. yüzyılın bir kısım mutasavvıf şairlerinden etkilendiği görülmektedir. Divanını ölümünden sonra, Şahkulu Dergâhı'nda aşçılık yapan Filibeli Ahmed Mehdi Baba *Merhum Mehmed Ali Hilmi Dedebaba'nın Divanı* adıyla yayımlamıştır (İstanbul 1927). Eser 1986'da Bedri Noyan tarafından, kütüphanesinde bulunan yazma bir nüsha esas alınarak şiirlerin açıklanmalı ve mensur şekilleriyle birlikte *Mehmet Ali Hilmi Dedebaba Divanı* ismiyle İstanbul'da tekrar neşredilmiştir. Divanda yer alan iki Kerbelâ mersiyesinden 1899'da, diğeri tarihsiz olmak üzere iki defa müstakil halde basılmıştır. Mehmed Ali Hilmi'nin, yoğun Ehl-i beyt sevgisiyle lirik bir söyleyiş tarzının hâkim olduğu bazı nefesleri bestelenerek uzun süre tekkelerde okunmuş, XIX. yüzyıl sonu ile XX. yüzyıl başlarına ait çeşitli yazma mecmualarla cönklerde de birçok şiirine yer verilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Mehmet Ali Hilmi Dedebaba Divanı (nşr. Bedri Noyan), İstanbul, ts., s. 3-5; Sadettin Nüzhet [Ergun], *Bektaşî Şairleri*, İstanbul 1930, s. 254-256; a.mlf., *Ondokuzuncu Asırdanberi Bektaşî-Kızılbaş Alevî Şairleri ve Nefesleri*, İstanbul 1956, s. 172-177; İbnülemin, *Son Asır Türk Şairleri*, s. 652-654; Yusuf Yıldırım, *Mehmed Ali Hilmi Dede Baba'da Ehl-i Beyt Muhabbeti* (mezuniyet tezi, 1969), İÜ Ed. Fak.; N. Vatin - T. Zarcone, "Biographie de Hilmi Baba", *Anatolia Moderna*, II, Paris 1991, s. 63-66; "Hilmi Mehmed Ali", *TDEA*, IV, 235; M. Sabri Koz, "Mehmed Ali Hilmi Dedebaba", *DBİst.A*, V, 357-358.

ABDULLAH UÇMAN

MEHMED ALİ PAŞA, Kavalalı
(bk. KAVALALI MEHMED ALİ PAŞA).**MEHMED ALİ PAŞA CAMİİ**

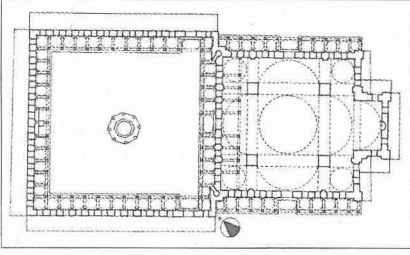
Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın Kahire'de Osmanlı selâtin camileri planında yaptırdığı camii.

Şehrin bütününe hâkim konumdaki Kahire Kalesi'nde (Kal'atülcebel) yer alan caminin inşaatına, kuzeybatıda yer alan harim girişi kapısı üzerinde mevcut manzum Osmanlıca kitâbesine göre Mehmed Ali Paşa'nın emriyle 1246'da (1830) başlanmıştır. Mehmed Ali Paşa'nın vefat ettiği 1849 yılına kadar ancak kâba inşaatı tamamlanabilen camide Hidiv I. Abbas Hilmi tarafından mermer kaplamalar, kubbe içlerindeki kalem işleri ve Mehmed Ali Paşa'nın kabrini kuşatan pirinç parmaklık yaptırılmıştır. 1863'te Hidiv İsmâil Paşa bakır dökme kapıları yaptırmış, Sultan Abdülaziz'in Mısır'ı ziyareti sırasında minberin soluna bir maksûre ilâve edilmiştir. Hidiv Tevfik Paşa zamanında 1879'da avlu mermerleri yenilenmiş, kubbe kurşunları değiştirilmiştir. 1931-1939 yıllarında caminin kubbe ve kemerleri tamir görmüştür.

İstanbul'dan getirtilen Mimar Yüsun Boşnak başkanlığında bir usta ekibi tarafından yapımı gerçekleştirilen camii kubbeli bir harimle şadırvanlı bir avludan meydana gelmektedir. Her kenarı 41 m. ölçüsünde olan kare planlı harim, dört fil ayağına oturan 21 m. çapında ve zeminden 52 m. yüksekliğinde bir merkezî kubbe ile dört yarım kubbe tarafından örtül-

Mehmed Ali Paşa Camii - Kahire / Mısır

Mehmed
Ali Hilmi
Dedebaba

Mehmed Ali Paşa Camii'nin planı

müştür. Köşelerde ise dört küçük kubbe bulunmaktadır. Geçişler pandantiflerle sağlanmıştır. Bu merkezî plan şeması ile Mehmed Ali Paşa Camii klasik Osmanlı mimarisinin Mısır'daki önemli temsilcilerinden biridir. Eksedralara yer verilmesi bakımından Fethiye, Elbistan ve Humus ulucamileriyle yakın benzerlik gösteren cami, mihrap önü bölümünün yarım kubbeyle örtülü bir mekân halinde cepheden taşması bakımından bu tip yapılar arasında tek örnektir. Merkezî kubbenin oturduğu karenin dışarıya sert bir şekilde yansıtılması ve şişkin yarım kubbelerle de Tunus Mehmed Bey ve Humus ulucamilerine benzemektedir.

Caminin duvarları altta 2,20 m. kalınlığında olup yukarıya çıktıkça 1,90 metreye kadar düşmektedir. Duvarlar ve filayakları 11 m. yüksekliğe kadar Mısır'ın güneyindeki Benî Süveyf'ten getirilen beyaz renkli albaster mermeriyle kaplanmış, bunun üzerindeki kısım beyaz zemin üzerine yaldızlı motiflerle süslenmiştir. Kubbeler radyal çerçeveler içine alınmış renkli ve altın yaldızlı rokoko tarzında asma salkımları, akant yaprakları, yelpazeler ve çiçek desenleriyle bezenmiştir. Yüzeylerindeki madalyonlar içinde "bismillâh, mâşâallah, tebârekallah" ibarelerine, mihrap önündeki yarım kubbe altında bulunan iki pandantifinde Allah ve Muhammed, büyük pandantiflerde ise dört halifenin isimlerine yer verilmiştir.

Güneydoğu cephesinde tamamen mermerden yapılmış, yuvarlak kemerli niş şeklindeki yaldızlı mihrabın alt kısmında caminin beden duvarlarını boydan boya kateden üzüm salkımı, yaprağı ve asma dallarından oluşan gerdanlık motifleri mevcuttur. Mısır camilerindeki en büyük ahşap örnek olan ve mihrap çıkıntısının batı köşesinde altın yaldızlı süslemeleriyle dikkat çeken orijinal minberin aynalığında Mehmed Ali Paşa'nın hânedanlık arması

olan "güneş ışını" yerleştirilmiştir. Ancak bu minber mihraba uzak kaldığından Kral Fârûk zamanında 1939'da piriç kapılı, altın yaldızlı beyaz mermer üzerine kırmızı mermer kakmalı olarak yapılan yenisi daha yakına mihrabın sağına yerleştirilmiştir. Caminin kuzeybatı duvarında sekiz sütun üzerine oturmuş piriç korkuluklu müezzin mahfili bulunmaktadır. Minare kapılarından merdivenlerle ulaşılan bu mahfil Anadolu'daki benzerlerine uygun biçimde inşa edilmiştir.

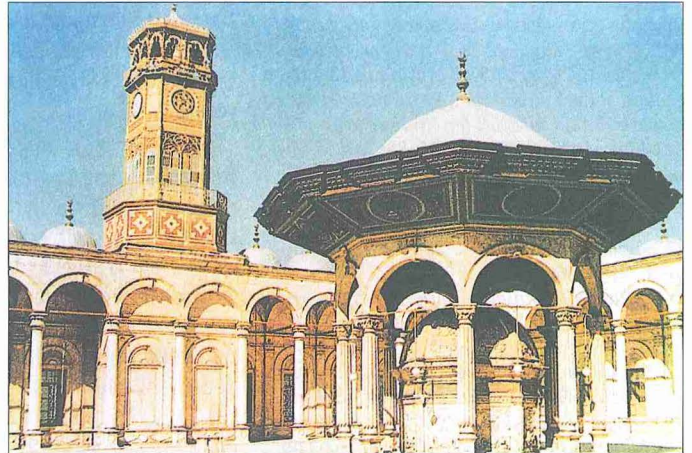
Yapının 84 m. yüksekliğindeki iki minaresi cephe boyunca uzanan kare kaideler üzerinde yükselmektedir. Pabuç kısmı köşeleri kademeli üçgen şeklinde yumuşatılmış ve üstüne taş silmeler bindirilmiş olup sekizgen gövdeli ve yivlidir. Üst üste bindirilmiş silmelere oturan iki şerefesi de taş korkulukludur. Sekizgen petekle kurşunla kaplı külâh arasında gerdanlık şeklinde bitkisel süslemeye yer verilmiştir.

Caminin batı köşesinde yer alan, küçük kubbelerle örtülü mekân piriç parmaklıklarla çevrilerek buraya Mehmed Ali Paşa'nın mezarı yerleştirilmiştir. Parmaklığın güneydoğu yüzünde üç beyitlik Osmanlıca kitâbe mevcuttur. İçinde de büyük mermer sanduka vardır.

54 x 53 m. ölçülerinde yaklaşık kare planlı, altında büyük bir sarnıç bulunan avlu, kırk beş mermer sütuna oturan kırk beş yuvarlak kemerin taşıdığı kırk yedi adet kubbeyle örtülü revaklarla dört yönden kuşatılmıştır. Kuzeybatı revakının ortasında yer alan iki birime 1848 yılında Fransa Kralı Luis Philip'in hediye ettiği saat kulesi yerleştirilmiştir. Girişlerin önündeki birimler diğerlerinden daha büyük tutulmuş, pandantiflerle geçilen kubbelerin içleri barok ve rokoko tarzında kalem işleriyle süslenmiştir. Dıştan

kurşunla örtülen kubbelerin üzerinde bir piriç alem yükselmektedir. Avlu duvarları içten ve dıştan albaster mermeriyle kaplanmış olup saat kulesinin bulunduğu iki birim ve kapılar dışında revakların yuvarlak kemerli alınlıklı, dikdörtgen açıklıklı ve bronz parmaklıklı birer penceresi mevcuttur. Revakların zemini avlu zeminden daha yüksek olup tamamı mermerle kaplanmıştır. Avlunun ortasındaki şadırvan 1263 (1847) tarihlidir. Sekiz dilimli mermer sütuna oturan sekiz yuvarlak kemerin taşıdığı ahşap kubbe içten bitkisel motifli kalem işleriyle tezyin edilmiş, dıştan ise kurşunla kaplanmıştır. Ahşap saçak da zengin bitkisel süslemeye sahiptir. Daha içte yer alan ve mermerle kaplı her yüzünde ikişer abdest musluğu bulunan sekizgen su havuzunun üzerine rokoko üslûbunda bitkisel süslemeli kubbe örtmektedir. Burada abdestle ilgili âyet ve hadisler yazılmıştır. Avlunun güneydoğu revakı aynı zamanda caminin son cemaat yerini meydana getirmektedir. Harime açılan kapı ve pencere açıklıklarının üzerindeki kuşakta Feth şüresinden âyetler bulunmaktadır. Kapı kemerinin köşeliklerinde ay yıldız motifine ve daha üstte dönemin padişahı Sultan Abdülmecid'in ismine yer verilmiş olması ilgi çekicidir. Son cemaat yerinin üstündeki kuzeybatı cephesi, her dizide dikdörtgen mermer çerçeve içine alınmış dokuz pencere yer alan iki katlı pencerelerle hareketlendirilmiştir. Bunlardan alttakiler dikdörtgen, üsttekiler yuvarlak kemerli olup tamamı Batı üslûbunda bronz parmaklıktır. İki uçtan minarelerle kuşatılmış olan cephe üst üste bindirilmiş silmelerden müteşekkil bir kornişle nihayetlenmektedir.

Düzenleme bakımından kuzeybatı cephesinin tekrarından ibaret olan kuzeydo-

Mehmed Ali Paşa Camii'nin avlusundan bir görünüş

ğu ve güneybatı cephelerinin önünde on bir mermer sütuna oturan on bir yuvarlak kemerin taşıdığı küçük kubbelerle örtülü birer revak vardır. Caminin yan girişlerinin önündeki revak kemeriyle kubbelere diğerlerine nazaran daha yüksek tutulmuştur.

İki köşesi payandalarla sınırlandırılmış olan güneydoğu cephesinin ortasında yer alan mihrap kısmı yarım kubbeyle örtülü bir mekân olarak dışarıya taşmaktadır. Mihrabın üzerinde bir yuvarlak ve üç yönde iki katlı ikişer dikdörtgen pencere ile hareketlendirilmiş olan bu cephe mermerle kaplanmıştır. Güneydoğu cephesinin yan bölümlerinde üç kat halindeki ikişer pencereden alttakiler yuvarlak kemerli alınlıklı ve dikdörtgen, ortadakiler dikdörtgen, üsttekiler ise yuvarlak kemerlidir. Cephenin alt bölümü yan revakların seviyesine kadar mermerle kaplanmıştır. Kuzeybatı cephesinin iki ucundaki minarelere karşılık güneydoğu cephesinin iki köşesine yerleştirilen payandalar üstte küçük kubbeyle örtülü birer kule olarak devam etmektedir. Merkezî kubbeyi taşıyan ayaklar da benzer biçimde dışa yansıtılmıştır.

Osmanlı selâtin camileri tipinde Kahire şehrinin silüetine hâkim vaziyette inşa edilen Mehmed Ali Paşa Camii, plan düzeniyle Osmanlı mimarisinin bu ülkedeki canlanışını gösterirken süslemeleriyle de barok ve rokoko gibi Batılı üslupların tercih edildiği önemli bir örnek durumundadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ali Paşa Mübâreke, *el-Hıttâtu't-Tevfikîyye*, Kahire 1986, V, 180-181; S. Kemal Yetkin, *İslâm Sanatı Tarihi*, Ankara 1954, s. 284; Ergun Tamer, *Türk ve İslâm Sanat Eserleri Plan ve Resim Albümü*, İstanbul 1954, s. 134-135; G. Wiet, *Les mosquées du Caire*, Paris 1966, s. 22-26; G. Goodfrey, *A History of Ottoman Architecture*, London 1971, s. 312-313; M. Meinecke, "Die Architektur des 16. Jahrhunderts in Cairo, Nach der Osmanischen Eroberung von 1517", *IVeme Congrès international d'art Turc*, Aix-en-Provence 1976, s. 145-152; A. Papadopoulou, *L'Islam et l'art musulman*, Paris 1976, s. 495; Enver er-Rifâi, *Târîhu'l-fen 'inde'l-'Arab ve'l-müslimîn*, Dimaşk 1977, s. 88-89; Zekî M. Hasan, *Fünûn-ü'l-İslâm*, Beyrut 1981, s. 139-140; Suâd Mâhir Muhammed, *Mesâcidü Mısr ve evliyâ'ühe's-şâlihîn*, Kahire 1403/1983, V, 315-336; Kemâleddin Sâmih, *el-İmâretü'l-İslâmiyye fi Mısr*, Kahire 1983, s. 68-108; S. L. Mustafa, *et-Türâşü'l-mî'mârî'l-İslâmî fi Mısr*, Beyrut 1984, s. 10-19; K. Keiser, "Zur Kulturgeschichte der Osmanischen Moschen", *Türkische Kunst und Kultur aus Osmanischen Zeit*, Frankfurt 1985, s. 65-79; Pars Tuğlacı, *Osmanlı Şehirleri*, İstanbul 1985, s. 358-389; D. B. Abouseif, *The Minarets of Cairo*, Cairo 1985, s. 167-168;

a.mlf., "Architectural Decoration in 18th Century Cairo", *The 8th International Congress of Turkish Art, Papers, Summaries*, Cairo 1987, s. 14; a.mlf., *Islamic Architecture in Cairo*, Cairo 1996, s. 168-170; Afif el-Behnesi, *el-Fennü'l-İslâmî*, Dimaşk 1986, s. 247; Oktay Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimârisi*, İstanbul 1986, s. 442-443; Abdüsselâm Ahmed Nazif, *Dirâsât fi'l-İmâretü'l-İslâmiyye*, Kahire 1989, s. 32; Filiz Yenişehirlioğlu, *Türkiye Dışındaki Osmanlı Mimari Yapıtları*, Ankara 1989, s. 103-104; Ebül-Hamd Mahmûd Fergalî, *ed-Deilül'l-müce li-ehemmi'l-âşâri'l-İslâmiyye ve'l-Kıbtîyye fi'l-Kâhire*, Kahire 1411/1991, s. 151-155; Hasan Abdülvehhâb, *Târîhu'l-mesâcidü'l-esheriyye*, Kahire 1993, s. 376-388; C. Williams, *Islamic Monuments in Cairo*, Cairo 1993, s. 223; W. Lyster, *The Citadel of Cairo*, Cairo 1993, s. 96-97; Abdullah Atia Abdülhafız, *Osmanlı Döneminde İstanbul İle Kahire Arasında Mimari Etkileşimler* (doktora tezi, 1994), *İ Sosyal Bilimler Enstitüsü*, s. 82-88; Gönül Öney, "Mısır'da Osmanlı Mimarisinin Sentezi", *Arkeoloji ve Sanat Tarihi Dergisi*, V, İzmir 1990, s. 139-148; Mehmet Akkuş, "Kahire'deki Osmanlı Dönemi Eserlerinde Türkçe Manzum Kitabeler", *VD*, XXII (1991), s. 383-419; Firdevs Sayılan, "Beşbin Yıllık Uygarlıktan Günümüze Mısır: Egypt Five Thousands Year of Civilisation", *Türkiyemiz*, XXI/63, İstanbul 1991, s. 43; Mohammad al-Asad, "Mosque of Mohammad 'Ali in Cairo", *Muqarnas*, IX, Leiden 1992, s. 39-55.

AHMET ALİ BAYHAN

MEHMED ÂRİF AĞA

XVIII. yüzyılın
sonlarında görev yapan
Osmanlı Hassa başmimarı.

İlki 1791-1793, ikincisi 1796-1800 yılları arasında olmak üzere iki dönem Hassa başmimarlığı yapan Mehmed Ârif Ağa'nın doğum ve ölüm tarihleri bilinmemektedir. Bir süre kendinden önce görevde bulunan Hacı Ebûbekir Efendi'nin kethüdâlığını yaptı. Bu dönemde 22 Cemâziyelâhir 1205'te (26 Şubat 1791) Tophane'de mühimmat ambarı (BA, Cevdet-Askerî, nr. 14822) ve 8 Safer 1206'da (7 Ekim 1791) Ayasofya karşısında matbah-î âmir sakaları kârhânesi ahır ve odalarının (BA, Cevdet-Saray, nr. 4746) tamiratını yaptı.

11 Safer 1206'da (10 Ekim 1791) Mi'mârân-ı Hassa kethüdâlığından Hassa mimarbaşılığına liyakatinden övgüyle bahsedilerek tayin edildi (BA, Cevdet-Saray, nr. 4015). 1793 yılına kadar sürecek ilk başmimarlığında 29 Zilhicce 1206'da (18 Ağustos 1792) yeniçeri kışlalarının yan bölümlerinin (BA, Cevdet-Askerî, nr. 15642), 12 Muharrem 1207'de (30 Ağustos 1792) Küçükku Kasrı'nın (BA, Cevdet-Saray, nr. 4068), 26 Rebülevvel 1207-

de (11 Kasım 1792) Tersâne-i Âmir'e de bulunan Emin Köşkü ve Esir Zindanı'nın (BA, Cevdet-Bahriye, nr. 5171) tamiratlarıyla 9 Zilkade 1207'de (18 Haziran 1793) Beşiktaş Sahilsarayı Kayıkhânesi inşasını gerçekleştirdi (BA, Cevdet-Saray, nr. 3071). 8 Safer 1208'de (15 Eylül 1793) Sâdâbâd Sarayı'nın selden zarar gören kısımlarını onarıp yanında bulunan boş arazide muhtemel sel hasarlarını önlemek amacıyla su bentleri inşa etti (BA, Cevdet-Saray, nr. 1558). Hasköy Humbaracı ve Lağımçı Kışlası arasında kurulan mühendishânede Safer 1207 (Ekim 1792) tarihinden itibaren askerî yapıların inşası, yol ve köprülerin yapımına yönelik olarak hendese ve usûlî mi'mârî derslerinin okutulmaya başlanması da Mehmed Ârif Ağa'nın ilk başmimarlık döneminde gerçekleşmiştir (BA, Cevdet-Askerî, nr. 3875).

Mehmed Ârif Ağa 15 Şâban 1210'da (24 Şubat 1796) ikinci defa Hassa başmimarlığına tayin edildi (BA, Cevdet-Maarif, nr. 2938). 1800 yılı sonlarına kadar sürecek olan bu dönemde 28 Zilkade 1210'da (4 Haziran 1796) Vefa Meydanı'ndan Atpazarı kulluğuna varıncaya kadar harap olan kaldırımların tamiratını (BA, Cevdet-Belediye, nr. 2291), 16 Eylül 1800'de Âzatlı Baruthânesi'nde Arakil Usta'nın yeni icadı bir çark için bina ve kömür deposu inşasını (BA, Cevdet-Askerî, nr. 32054), 28 Aralık 1800'de Hasköy Tophânesi'nde büyük topların döküldüğü bölümün tamiratını yaptı (BA, Cevdet-Askerî, nr. 43461). Mehmed Ârif Ağa'nın en önemli eseri Üsküdar'da Kavak Sarayı yerinde inşa edilen ilk Selimiye Kışlası'dır. Kışlaya ait zâbitan konakları, çavuş dükkânları, değirmen, kâgir hamam, tabhâne, hastahane, talim meydanı, tulumbacı binaları, su haznesi, çeşme, su terazileri, iskele ve limanın yapımını 10 Temmuz 1803'te tamamlamıştır (BA, Cevdet-Saray, nr. 1164).

Kendisinden sonra göreve gelen Ahmed Nûrullah Ağa döneminde hazırlanan 2 Ocak 1802 tarihli Hassa Mimarlar Ocağı listesinde sâbık başmimar olarak Mehmed Ârif Ağa'nın 80 akçe yevmiye aldığı kayıtlıdır (BA, Cevdet-Maarif, nr. 5481).

BİBLİYOGRAFYA :

BA, Cevdet-Askerî, nr. 3875, 25 Safer 1207; nr. 14822, 22 Cemâziyelâhir 1205; nr. 15642, 29 Zilhicce 1206; nr. 32054, 26 Rebülevvel 1215; nr. 43461, 11 Şâban 1215; BA, Cevdet-Saray, nr. 1164, 20 Rebülevvel 1218; nr. 1558, 8 Safer 1208; nr. 3071, 9 Zilkade 1207; nr. 4015, 11 Safer 1206; nr. 4068, 12 Muharrem 1207; nr. 4746, 8 Safer 1206; BA, Cevdet-Bahriye, nr.